

спрама роду, и колико кои цијени свој образ, чест, име, живот, смрт, главу своју, свога отечества и господара.

Ја сам паша мојега народа и господара, вјерни и постојани. Јеси ли ти твојега, не знам. И ово ме једино к томе позива, познати те с ким сам судбину дјелити имао. Ја мислим ако војничка чест с тобом управљала буде, неће те срце од овога позива одвратити, изаћеш ми. Ако ли, пак, женско чувство у мртвом тјелу с тобом влада неће позив овај тјело твоје грозно потрести и срце оружати, него ће ти војничко име маскарном и ларфом покрити, осрамотити род и свога господара. Немој дријемати пашо. На ноге ако те и османски син родио, да се обидемо, грехота је да гине сиротиња с твоје и моје стра-не. Ми ваља да гинемо, први смо у господству и овде први да будемо, да ми будемо жртва свога отечества и за господара.

Збогом пашо! срамотни не понеси образ с Грахова и женско срце, јер са каквом ћеш хвалом ишаћи пред твога господара? Ја те зовем, а ти изиди ако жена нијеси, да осуди свијет храброст и слободу или страх, и неваљалство моје и твоје. Довјек су се клали мои ђедови с твоијема, па и ја и ти да се окушамо јесмо ли синови они отаца славни?

Ја спремам, оштрим сабљу, набијам пушке, крепим срце и десницу, и глас чекам ноћи и дању.

У Трешњево, 1853.

Збогом пашо,
Стефан Ан. Перовић-Цуца
 сердар и сенатор црногорски
 и заповједник војске

РАД НАШИХ НАУЧНИХ УСТАНОВА

(Кратак годишњи извјештај)

Осим новооснованог Научног друштва НР Црне Горе, које обједињава све посебне научне установе у Црној Гори, раде на испитивању прошлости Црне Горе и њеном популарисању двије установе: Историско друштво НР Црне Горе и Историски институт.

Рад Историског друштва НР Црне Горе

Друштво је формирано на оснивачкој скупштини црногорских историчара, која је одржана на Цетињу 10 октобра 1947 године. Оно је поставило себи за задатак да испитује прошлост Црне Горе, да је научно расвјетљава, да помаже подизању квалитета наставе историје у школама и да резултат тога објављује преко научних публикација.

и часописа »Историски записи«. Први број овог часописа појавио се у јануару 1948 године и отада стално излази. Часопис је до сада објавио многе прилоге од наших познатијих историчара и прилично обимну и веома значајну архивску грађу из прошлости Црне Горе. Резултат трогодишњег рада овог Друштва несумњиво је добар, али су Управа и Редакциони одбор часописа жељели да буду још бољи. Друштво је спроводило и преко својих секција, које су формиране у сваком среском мјесту наше Републике, остваривање постављених задатака. У томе циљу много су учинили лични контакт, измјена мисли и савјетовања између појединих чланова, а нарочито годишње скупштине Друштва, које су сваке године одржаване.

Главни резултат рада Друштва је, несумњиво, редовно излагање »Историских записа«. Управа Друштва је настојавала да се његов научни ниво што више уздигне. Апеловала је сваком приликом да јој њени чланови укажу на празнине и недостатке часописа како би се у будуће отклониле. Било је неких корисних сугестија, али углавном Редакциони одбор је свладавао сву проблематику часописа. Налазећи се пред четвртом годином са издавањем часописа, а у жељи да се преко једне свестране процјене добрих и слабих страна часописа добију сугестије за даље издавање, Редакциони одбор је сазвао дискусионни састанак. Састанак је одржан 23 новембра 1950 године, а били су му присутни, поред чланова Редакционог одбора, другови: Никола Ковачевић, Саво Брковић, Радомир Коматина, Јован Ђетковић, Миладин Перовић, Будимир Шошкић, Радован Војиновић, а у име Министарства просвјете Јован Ражнатовић. Састанак је отворио рефератом о часопису његов одговорни уредник Јагош Јовановић. Референт је додирнуо многа питања, а кроз дискусију су постављена још и друга, која су исцрпно продискутована. Сугестије са овог састанка за даљи рад биле су драгоцене. Међу главним закључцима истакнуто је да се часопису поклони већа пажња у смислу редовног излагања; да се омогући научним радницима да проналазе и проучавају старе црногорске архиве не само у нашој држави него да изучавају документе из црногорске прошлости и у иностранству; да се свестраније примјењује дијалектички метод у расвјетљавању историских збивања; да се Редакциони одбор часописа прошири и да му се омогући што шире поље рада. У смислу овог посљедњег закључка на састанку је ријешено да у Редакциони одбор уђу, поред досадашњих чланова, још и ови другови: Јован Ђетковић и Радован Војиновић.

Овај први дискусионни састанак показао је са колико се пажње прати појава нашег часописа, шта он све претставља и колико се од њега очекује. Редакциони одбор часописа као и читаво чланство Друштва уложиће несумњиво много труда да се ова очекивања оправдају.

Рад Историског института НР Црне Горе

Организациона страна. Ради што дубљет и свестранијет проучавања, сакупљања и објављивања историске грађе из прошлости Црне Горе, основало је Министарство просвјете НР Црне Горе крајем 1948 године Историски институт са сједиштем на Цетињу. Тада су изабрани директор и први чланови Института. Током рада Институт је на својим састанцима изабрао још неколико чланова који су се својим прилозима на проучавању прошлости Црне Горе истакли. Сада Институт има осам чланова и једног научног сарадника. Чланови су: Јагош Јовановић, Ристо Драгићевић, д-р Јевто Миловић, Милутин Пламенац, Андрија Лаиновић, д-р Перо Шоћ, Борђе Радојичић и д-р Љубомир Дурковић-Јакшић, а научни сарадник Василије Лукић. Директор Института је Јагош Јовановић, а секретар Андрија Лаиновић. Сједнице чланова Института одржавају се редовно. На њима се третирају сва важнија питања, утврђују планови рада и додјељују задаци појединим члановима.

Научно-истраживачки рад. Црна Гора са једном оваквом научном установом није имала традиције. Стога се морало уложити много труда да Институт добије солидне темеље. У томе је, несумњиво, пружило највећу помоћ Министарство просвјете. Институт је, прво, примио стару архиву црногорске државе, која се чувала у Цетињском музеју. Затим су одређени научни и технички радници који су одмах почели да је сређују и обрађују. Тај се рад још и данас наставља. Сређени документи постали су сада приступачни за научну обраду и већ се користе у научне сврхе. Упоредо са овим радом упућен је члан Института д-р Миловић у Задар да се под његовим руководством и стручним надзором препишу из тамошњег Архива сва документа која се односе на црногорску прошлост. Рад екипе од четири члана на овом послу трајао је до краја прошле године. Преписано је 8.203 докумената која обухватају 11.032 на машини откуцане и руком исписане стране. Сви преписани документи су из прошлости Црне Горе, и то првенствено из прве половине XIX вијека. Они су предати Институту почетком ове године на чување и на научну обраду.

Осим овог рада, Институт је, откупом старих архива, докумената и библиотека од приватних лица, као и сабирањем неких архива бивших државних установа, употпунио свој архивски фонд и формирао библиотеку која данас броји 7.430 примјерака књига научно-историске садржине, међу којима има доста раритета. Архивски фонд Института, према томе, претставља првостепену драгоценост, чије ће проучавање попунити не само празнине у историји Црне Горе, него ће научно расвијетлити многе слабо познате или тенденциозно приказиване историске догађаје.

Институт, затим, контролише и води надзор над архивским материјалом који се налази у појединим мјестима Републике и настоји

да се он концентрише у архивским центрима. Посебну и веома озбиљну пажњу Институт посвећује Архиву у Котору и архивском одјељењу при Народном музеју у Херцеговном, који, такође, својим архивским фондовима претстављају велику научну драгоценост.

Унутрашња подјела рада у Институту извршена је по одјељењима. Сваким одјељењем рукује по један члан Института који живи на Цетињу. Тако, Архивским одјељењем рукује д-р Миловић, Архелошко-умјетничким проф. Пламенац, Одјељењем за XVIII вијек проф. Драгићевић, Одјељењем за XIX и XX вијек до Првог свјетског рата проф. Лаиновић, Одјељењем Другог свјетског рата и НОБ-а проф. Јовановић.

Издавачка дјелатност. Институт је до сада издао ове књиге:

Мемоари капетана Орешковића из 1838 године, у преводу и са коментаром д-р Јевта Миловића, страна 72, цијена 20 динара.

Мисија кнеза Долгорукова у Црној Гори (1769-године, у редакцији и са коментаром д-р Стјепана Антољака, страна 76, цијена 20 динара.

Три Француза о Црној Гори (Виала, Делари, Ленорман) у преводу и са коментаром проф. Андрије Лаиновића, страна 157, цијена 30 дин.

Спољна политика Петра I Петровића Његоша од д-ра Душана Лекића, страна 342, цијена 90 динара.

Црна Гора и Херцеговина (1874—1876) од проф. Мила Вукчевића, страна 292, цијена 110 динара.

Огранци за историју Црне Горе од Вука Врчевића у редакцији д-р Љубомира Дурковића-Јакшића, страна 68, цијена 30 динара.

Будући план рада. У току 1951 године Институт ће наставити да сређује и обрађује архивску грађу на Цетињу, у Котору и у Херцеговном. Настојаваће да архиве по појединим мјестима што боље среди и изврши њихову концентрацију. Осим тога, он ће у току ове године издати сљедеће књиге:

Документа о Његошу из Задарског архива.

Антид Жом (Његошев учитељ француског језика) по документима из Задарског архива.

Дневник Едуарда Грија од 7 априла 1842 године из Задарског архива.

»Исходјашчи журнал« Његошев од 1839—1847 године.

Монографија о владици Петру I од Д. Вуксана.

Институт је у току свог двогодишњег рада показао, као што се види, добре резултате и на најбољем је путу да ти резултати буду још бољи.

А. Ј.